

ŞİİR VE GELENEK BAĞLAMINDA FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL'İN ŞİİRİNDE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

Talat ÜLKER

Faruk Nafiz, 18 Mayıs Cuma günü İstanbul'da doğar. İlk ve orta öğrenimini Bakırköy Rüştüyesi ile Hadika-i Meşveret İdadisi'nde tamamlar. Yüksek öğrenimine Tıp Fakültesi'nde başlar. Bu devrede şiirle uğraşır ve sanat çevrelerinde ilgi toplar. Mizacına uymayan Tıp Fakültesi'ni yarıda bırakarak öğretmenliğe başlar.

Onun ilk şiiri 15-16 yaşlarındayken Çocuk Dünyası'nda çıkar (1914). İlk şiir kitabı ise *Şarkın Sultanları*'dir (1917). Peyâm-ı Edebî, Edebiyât-ı Umûmiye, Yeni Mecmua, Ümîd, Şâir, Büyük Mecmua, Temâşa, Birinci-Sekizinci Kitap ve Yarın Mecmuası gibi süreli yayınlarda şiirleri yayımlanır. 1917-1918'de İleri Gazetesi yazı heyetine katılan şair, 1922'de bu gazetenin temsilcisi olarak Ankara'ya gider, aynı yıl Kayseri Lisesi edebiyat öğretmenliğine atanır. 1946'ya kadar edebiyat öğretmenliği yapan F. Nafiz, bir yandan da dergilerde yazı yazmaya devam eder. 1924'den 1941'e kadar değişik mecmualarda yazıları çıkar. Anadolu (1924), Türk Yurdu (1917-30), Yavuz (1925), Güneş (1927), Hayat (1920-28), Meş'ale (1928), Muhit (1929), Yeni Mecmua (1930), Anayurt (1933), Yedigün (1938-41) gibi dergilerde şiir ve yazıları görülür. Hâkimiyet-i Milliye'de fıkraları yayımlanır. En son şiirleri, Kubbealtı Akademi Mecmuası'nda isimsiz kıtalar başlığıyla çıkar.

F. Nafiz, Ankara ve İstanbul'da öğretmen olarak çalıştığı yıllarda Güneş, Tavus, Yenigün ve 1933'te kendisinin çıkarmış olduğu Anayurt dergilerinde şiir ve yazılar yazar. Akbaba, Karikatür ve Mizah dergilerinde *Çam Deviren*, *Akıllı Ozan*, *Deli Ozan*, *Kalender*, *İğne İle Kuyu Kazan* takma adlarıyla mizahî şiirler çıkarır.

Faruk Nafiz, 1946'da Demokrat Parti'den İstanbul Milletvekili seçilir. Mebusluk hayatı 27 Mayıs 1960 ihtilâline kadar devam eder. Milletvekili arkadaşlarıyla birlikte Yassıada'ya gönderilen şair, on beş ay kadar burada kalır ve suçsuz görülerek serbest bırakılır. Bu döneme ait duygularını çok kuvvetli ve manalı dörtlülükler halinde *Zindan Duvarları*'nda toplar. Yahya Kemal'den etkilenir ve aruzla terkipsiz şiirler yazar. Bunları 1933'te *Bir Ömür Böyle Geçti* adıyla yayımlar. Daha sonra mistik ve tasavvufî içerikli, düşünce ağırlıklı şiirlerini topladığı *Heyecan ve Sükûn*'u oluşturur. Şairin dili, yalın, özentisiz ve tabiidir. Bazı şiirlerinde Anadolu ağızlarında görülen deyimleri kullanarak İstanbul Türkçesi'ne katkıda bulunur, bu suretle kendinden sonrakilere öncü olur. Şiir dışında tiyatro, roman, eleştiri, fıkra, sohbet ve deneme türlerinde de eserler verir. Milli Edebiyat havası içinde yetişen ilk hececilerin güçlü temsilcisi olan Faruk Nafiz'i yirminci asır Türk şiirinin en büyük lirikleri arasında saymak gerekir.

Hassas bir mizacı olan şair, hayatının son yıllarını Arnavutköy'deki evinde geçirir. Akdeniz'de bir gezi sırasında kalp yetersizliğinden 8 Kasım 1973'te ölür. İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı'na gömülür.

Şiire, Cenab Şehabeddin'in tesiriyle başlayan Faruk Nafiz, eserleriyle Edebiyat-ı Cedîde zevkini Millî Edebiyat Dönemi şiirine bağlar ve Yahya Kemal esintilerini de kuvvetle hissettirir ilk şiirlerinde. Cumhuriyet'ten sonra millî romantik duyuş tarzının ilhamlarıyla şiirine vücut verir. Şiir hayatına ağır ve ağdalı bir dille giren şairin lirik şiirleri büyük bir ilgi toplar, sevilerek okunur. Çok genç yaşta şöhrete ulaşır. Kendisini sevda şairi olarak kabul ettirir. Özellikle 1918-1930 yılları arasında en gözde şairlerden biri olur.

İlk şiirlerinde aruz veznini kullanan şairin *Şarkın Sultanları* (1918), *Gönülden Gönüle* (1919) aruzla yazılmış şiirlerini bir araya topladığı kitaplardır. Millî Edebiyat hareketine katıldıktan sonra hece vezniyle ve sade Türkçe ile manzumeler kaleme alır. *Dinle Neyden* (1919), *Çoban Çeşmesi* (1926) hece veznini ustaca kullandığını eserlerdir.

Faruk Nafiz, eski Türk şiirinden ve Türk halk şiirinden, edindiği kuvvetli hatıraları, duyuları ve özgün buluşları millî vezinle ifade ettiği şiirlerinde de başarılarını sürdürdü. Hece veznine aruzun ezgisine yakın bir ses vermeye muvaffak olan, 7+7 hece kalıbıyla güzel ve başarılı şiirler yazan şair, aruzla heceyi yan yana yürüten bir algıyı da taşıdı edebiyatımıza. Faruk Nafiz Çamlıbel'in dünya görüşünü ve sanat anlayışını "Sanat" adlı şiirinde bulmak mümkündür. Sanat şiirinin ilk dörtlüğünde şair, sanat eserlerinin, güzelliklerin sadece Batı'da olmadığını, Anadolu'nun da birçok güzelliği barındırdığını anlatır. Şair, "senin gezdiğin bahçe" diyerek Batı dünyasını anlatmak ister. "Bizim diyarımız", Anadolu'yu, "bin bir bahar" ise Anadolu'nun kültürel zenginliğini ifade eder. Şiir, baştan sona memleket edebiyatının felsefesi kurgulayan poetik bir metin hüviyetindedir.

*Başka sanat bilmeyiz karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... ayrılıyor yolumuz*

İstanbul'dan ayrılmadan önceki şiirlerinde romantik; Anadolu'yu gördükten sonra yazdığı şiirlerinde ise realist bir algıyı öne çıkaran şair gerçek sanatın Anadolu insanının yaşadığı hayatta ve kültürel birikiminde saklı olduğunu haykırır. “Han Duvarları” şiiri Anadolu'nun acılarını yansıtır bir at arabasının tekerleklerinin gıcirtısında. Bu şiirde Halk Edebiyatı geleneğinden fazlaca yararlanır ve lirik bir dille Anadolu'ya kucak açar.

*Gidiyorum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...*

Şiirin âşıkanelik olduğunu kabul eden şairin kişisel gönül esintilerini konu alan şiirlerden gerçek anlamda memleket edebiyatına geçişi “Çoban Çeşmesi” adlı şiirle olmuştur. Faruk Nafiz, Anadolu'yu tanıdıkça yaşadığımız büyük tarihin ve ürettiğimiz muhteşem kültürün farkına daha iyi varmaya başlar.

*Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda,
Ateşten kızaran bir gül ararda,
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi.*

“Divan Edebiyatı”na yöneltilen dilinin anlaşılmaazlığı, taklit olması ve gerçekçi olmaması ithamları yeni bir edebiyatı inşa etme fikrini de ortaya çıkarmıştır. Yeni edebiyata kaynaklık edecek bir kültür aranmış bunun neticesinde milli bir edebiyat oluşturmak isteyenlerin dikkati halk edebiyatı üzerine yoğunlaşmıştır. “Hecenin Beş Şairi” olarak adlandırılan şairler Ziya Gökalp'le tanıştıktan sonra ve onun yönlendirmesiyle “millî vezin”li şiirler yazmaya başlamışlardır. İnkılâp edebiyatında milli edebiyat paradigmasının hem dil hem de edebiyat konusundaki görüşleri miras alındığı için heceyi inkılâbın vezni kabul edilir. 1920'lerin sonunda şiir yazmaya başlayan kuşağın neredeyse tamamı hece ölçüsünü kullanır: Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dranas, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar...

F. Nafiz, birçok şair gibi hem aruz hem hece ile şiirler yazar. Şiiri öznel iç yolculuklarla başlayıp memlekete ve memleket insanına doğru yol alır. Gelenekten faydalanarak halk edebiyatı tarzını kullanır, halk kültürünü yansıtır kendine has yeni bir edebiyat ortaya koyar. Hece vezni ile yazdığı şiirlerinde daha çok on bir ve on dördü kalıpları kullanır. Halk edebiyatı nazım şekillerinden en çok koşma ve mani ile şiirler yazar. Koşmaları teknik bakımından halk edebiyatındaki örneklerine benzese de ruh ve öz bakımından farklıdır. F. Nafiz'in hece veznine ve geleneksel şiire en büyük katkısı 7+7 duraklı hece veznini aruz veznindeki ses ahengine yakın bir akıcılıkla kullanmasıdır. Nazım biçimi esnetilerek kullanılan bu vezin F. Nafiz'den sonra hece ile yazan şairlerin en çok sevdikleri şiir kalıbı olmuştur.

Faruk Nafiz, nazım şekilleri, ölçüsü, kafiyeleri, edasıyla halk edebiyatı şiir tarzını kullanırken beraberinde bu edebiyatın dilini de şiirlerine katar. Anadolu insanıyla birlikte yaşayan Türkçe de şiire taşınır. Halkın kelime dağarcığı, kültürü ve edebiyatı F. Nafiz'in şiirine taşınır. Halk hikâyelerinden, destanlardan, efsanelerden, masallardan, türkülerden alınan çeşitli unsurlar şiirde ustaca kullanılır. Halk hikâyeleri içerisinde en çok Kerem ile Aslı Hikâyesi'nin kahramanlarını işler. Çoğu kez Kerem ile zamane aşklarını karşılaştırır. Mecnun'a ve Ferhad'a telmihler de oldukça geniş bir yer tutar F. Nafiz'in şiirinde.

*Bir dağın gülleri dedim ki neden solmuşlar?
Beddua ettiği yermiş meğer âşık Kerem'in!*

F. Nafiz şiirde hayal iklimlerinin büyüsunü halk masallarından telmihleriyle kurar çoğu kez. Şiirine taşıdığı masal atmosferinde halk masallarının devlerini, perilerini, cücelerini, kullanır. Bu telmihler bazen bir insanı bazen de bir tabiat köşesini anlatmak için yer bulur F. Nafiz'in şiirlerinde. Engin bir masal kültürüne sahip olmanın verdiği kolaylıkla mısralarını zenginleştirir.

*Canına karışmak istiyor canı,
Kim görse bu güneş yüzlü çobanı*

Faruk Nafiz, halk dilinin atasözlerini, deyimlerini, tekerlemelerini, inanç motiflerini başarıyla kullanır şiirlerinde. Kullandığı deyimlerle şiirlerini, halk şiirine ve onun kelime kadrosuna yaklaştırır.

*Dilerim Tanrı'dan ki, sana açık kucaklar
Bir daha kapanmadan kara toprakla dolsun,
Kan tükürsün adını candan anan dudaklar,
Sana benim gözümlle bakan gözler kör olsun!*

Faruk Nafiz'in mistik ve tasavvufi içerikli, düşünce ağırlıklı şiirleri de memleket edebiyatı bütünlüğünde kendisini gösterir. Olgunluk döneminin şiirlerinde yer alan dinî motifler, aynı zamanda birer telmih unsuru olarak da kullanılırlar. Halk edebiyatının unsuru olarak söz kalıbına dökülmüş dinî motifler, Faruk Nafiz'in şiirlerinde fazlaca kullanılır. Allah, peygamber, melek, kitap ve diğer unsurlarıyla şiirlerini zenginleştirir ve kuvvetlendirir.

*Çölde, kızgın güneş altında geçen gazve günü,
Kahraman ümmetinin gördü susuz düştüğünü.
Yeni bir mucizenin seyrine yol verdi bu hâl,
Parmağından cereyan etti sular aynı zülâl
Kattı can, canlara Peygamber-i Zihşân'ın eli.*

Gelenek ve edebiyat ekseninde şairler iki tutum takınırlar: Geleneği aynen devam ettirmek ya da gelenekten hareket ederek yeni bir terkibe ulaşmak. Faruk Nafiz, gelenekten hareket ederek yeni bir terkibe ulaşmak taraftarı olarak görülebilir. Onun şiirlerini, Mehmed Emin'in, Rıza Tevfik'in, hatta hece vezni kullanan diğer şairlerin eserlerinden ayıran ve farklı bir şekilde halk şiirine yaklaştıran nitelik; halk şiirinde tabiat ile insanı birlikte algılayan doğallığını benimsemiş olmasında, halk kültüründen seçtiği motif ve imajlarla şiirinin imge dünyasını zenginleştirmesinde aranmalıdır. Millî Edebiyat mensuplarının Halk Edebiyatımızı "istiare zemini" olarak alma fikri "Çoban Çeşmesi"nden başlayarak Faruk Nafiz'in yeni bir şiir dili kurmasına, halk şiirinin kurduğu dili modern şiirin diliyle buluşturma sına zemin hazırladı. Faruk Nafiz'in şiirlerine bir bütün olarak bakıldığında şairin konuşulan Türkçeyi büyük bir başarıyla kullandığı görülür. Bu dil tabakası halk şairlerinin asırlarca işledikleri dildir. Hece vezninin kelime tercihinde aruza oranla daha fazla halk diline yakınlaşma imkânı sağlaması, ilhamını Anadolu'dan alan, koşma tarzı şiirler ve başarıyla yaptığı tabiat tasvirleri Faruk Nafiz'in dilini halk şiirinin diline yaklaştıran hususların başında gelir.

*Sana çirkin dediler, düşmanı oldum güzelin,
Sana kâfir dediler, dış biledim Hakka bile.
Topladın saçtığı altınları yüzlerce elin,
Kahpelendin de gazez bağladım ahlaka bile...*